

28.2.2014

Katja Fokin
Ulkoministeriö
OIK-40

sähköpostitse
katja.fokin@formin.fi, oik-40@formin.fi

Viite HEL7M0591-1

Asia YK ; yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sen valinnainen pöytäkirja; lausunto ratifiointiryhmän mietinnöstä

Yleistä

Ihmisoikeuskeskus (IOK) kiittää mahdollisuudesta lausua ratifiointiryhmän mietinnöstä, joka koskee YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (CRPD, vammaissopimus) ja sen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaatamista Suomessa. IOK on osallistunut asiantuntijana ratifiointiryhmän työhön.

IOK katsoo, että YK:n vammaissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan ratifioinnin varmistaminen tämän hallituskauden aikana on tärkeää. IOK keskittyy lausunnossaan niihin kohtiin, jotka suoraan vaikuttavat tai liittyvät IOK:n toimintaan.

Kansallinen seuranta ja täytäntöönpano (artikla 33)

Yleistä

IOK kannattaa työryhmän ehdotuksia, jotka koskevat kansallista seuranta- ja täytäntöönpanoa (artikla 33). Muistiossa ehdotetaan, että yleissopimuksen yhteystahoina (*focal point*) toimisivat ulkoasiainministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö. Koordinaatiotehtävä osoitettaisiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen perustettavalle uudelle koordinaatioelimelle, joka korvaisi nykyisin toimivan valtakunnallisen vammaisneuvoston. Koordinaatioelimestä nimetty kansalaisjärjestöedustaja osallistuisi yhteystahon toimintaan. Riippumattoman rakenteen (*framework*) tehtäviä hoitaisi kansallinen ihmisoikeusinstituutio.

Artiklan 33 mukaisten yhteystahon (*focal point*), koordinaatioelimen sekä rakenteen (*framework*) työ on välttämätöntä sopimuksen tunnetuksi tekemiseksi, vammaisten henkilöiden suojaamiseksi sekä yleissopimuksen takaamien oikeuksien täytäntöönpanon varmistamiseksi ja kaikkea tätä koskevan seurannan toteuttamiseksi. Ehdotukset näiltä osin vaikuttavat perustelluilta ja toimivilta. Keskeiseksi huomioitavaksi seikaksi nousevat kuitenkin resurssitarpeet.

Ihmisoikeuskeskuksen tämänhetkiset resurssit

Kuten mietinnössä todetaan, yleissopimuksen ratifioinnista aiheutuu taloudellisia vaikutuksia pitkällä ja lyhyellä aikavälillä. Tämä koskee mitä suurimmassa määrin kansallista ihmisoikeusinstituutiota, ja erityisesti Ihmisoikeuskeskusta, jolle suuri osa esimerkiksi artiklan 33 kohdan 2 mukaisista edistämistehtävistä esityksen mukaan lankeaa. Muiden artiklan 33 mukaisten toimijoiden resurssitarpeet on muistion mukaisesti täytettävissä erilaisilla järjestelyillä lähes kokonaan olemassaoleville resursseilla.

Ihmisoikeuskeskuksen perustamisesta säädettiin lailla (Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä, muutos 20.5.2011/535), joka astui voimaan 1.1.2012. Toiminta käynnistyi 1.3.2012, jolloin Ihmisoikeuskeskuksen johtaja aloitti tehtävässään. Keskuksen kaksi asiantuntijaa aloittivat viroissaan toukokuun 2012 aikana. Nykyiset resurssit vastaavat tätä tilannetta. Tämän lisäksi alkuvuonna 2014 Ihmisoikeuskeskuksella on ollut käytössään työllistämisvaroin kustannettu avustava asiantuntija.

Kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamista pohtineen oikeusministeriön työryhmän esityksessä katsottiin, että Ihmisoikeuskeskus tarvitsisi laissa määrättyjen tehtäviensä hoitamiseen vähintään 10 virkamiestä sekä riittävän määrän toimistohenkilökuntaa. Ihmisoikeuskeskuksen perustamiseen liittyvässä hallituksen esityksessä painotettiin keskuksen vahvaa asiantuntemusta ja laaja-alaista osaamista, ja todettiin että resurssien on oltava oikeassa suhteessa säädettyihin tehtäviin, kuten YK:n Pariisiin periaatteet edellyttävät. Samalla todettiin, että ”-- kyse on uudesta organisaatiosta, jonka tehtävien todellisesta määrästä ei vielä ole kokemusta”. Hallitus päätyi ehdottamaan, että Ihmisoikeuskeskuksella olisi alkuvaiheessa johtajan lisäksi ainakin kaksi asiantuntijavirkamiestä.

Nyt pian kaksi vuotta toiminnan käynnistämisen jälkeen on jo selvää, että Ihmisoikeuskeskukselle laissa määrättyt laajat tehtävät eivät voi hoitua nykyisillä resursseilla. Tämän näkemyksen Ihmisoikeuskeskus on saattanut perustuslakivaliokunnan tietoon lausunnossaan 25.9.2013 sekä 31.1.2014 eduskunnan hallinnolle antamassaan toiminta- ja taloussuunnitelmassaan vuosille 2014 - 2017. Ihmisoikeuskeskus onkin ehdottanut tiedottajan ja toimistosihteerin virkoja perustettavaksi vuoden 2015 alusta, sekä yhden asiantuntijan viran perustamista per vuosi, vuosina 2015, 2016 ja 2017. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa näiden virkojen, tai edes jonkun niistä, perustaminen on hyvin epävarmaa.

Yleissopimuksen vaikutukset Ihmisoikeuskeskuksen resursseihin

Mietinnössä ehdotetaan yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaisen rakenteen tehtävien antamista kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle, jonka muodostavat Ihmisoikeuskeskus, sen ihmisoikeusvaltuuskunta sekä eduskunnan oikeusasia-

mies. Kyseisen rakenteen tehtävä on sopimuksen mukaan edistää, suojella ja seurata yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

Yllämainitut ehdotetut uudet virat eivät liity YK:n vammaissopimuksen artiklan 33 kohdan 2 mukaisiin tehtäviin. Yleissopimuksen ratifiointia koskevassa muistiossa on aivan oikein todettu, että ko. tehtäviä ei voida tarkoituksenmukaisella tavalla hoitaa tehtäviä uudelleen järjestelemällä tai priorisoimalla, vaan lisäresursseja tarvitaan lisää sekä eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan että Ihmisoikeuskeskukseen ennakoitavissa olevan työmäärän lisäyksen vuoksi.

Muistiossa arvioidaan rakenteen osalta kansallisen ihmisoikeusinstituution uusiksi resurssitarpeiksi yleissopimuksen edellyttämien tehtävien vuoksi neljä (1+3) henkilötyövuotta. Tämä sisältäisi esittelijän viran eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan sekä Ihmisoikeuskeskukseen vammaisoikeuden erityisasiantuntijan, tiedottajan/viestintäkoordinaattorin sekä toimistosihteerin virat.

Ehdotettujen virkojen sisältämä *vammaisoikeuden erityisasiantuntija* toimisi ihmisoikeusvaltuuskunnan alaisen vammaisjaoston puheenjohtajana, koordinoisi kansallisen ihmisoikeusinstituution toimintaa sopimuksen täytäntöönpanon seurannassa ja osallistuisi vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista edistävään kotimaiseen sekä kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden väliseen yhteistyöhön. Ihmisoikeuskeskuksen ihmisoikeusvaltuuskunta on joulukuussa 2013 perustanut suunnitteluryhmän valmistelemaan valtuuskunnan alaista vammaisjaosto, artiklan 33 kohdan 2 mukaisia tulevia tehtäviä ko. vammaisjaostolle sekä artiklan mukaiselle rakenteelle ja pohtimaan vammaisten henkilöiden ja heidän järjestöjensä osallistamista rakenteen toiminnassa.

Sopimuksen täytäntöönpano edellyttää edistämistä, jonka vaikuttavuus, uskottavuus ja laajamittaisuus voidaan varmistaa vain takaamalla asiantuntevat viestintä- ja tiedotuspalvelut. Tämä sisältää mm. kattavien verkkosivujen ja muun tiedotus ja opetusmateriaalin laatimisen ja ylläpitämisen sopimuksesta, sen hyödyntämisestä käytännössä ja sen täytäntöönpanosta, myös mm. viittomakielillä ja saavutettavassa muodossa erilaisia apuvälineitä tarvitseville henkilöille. Tehokas ja ammattitaitoinen tiedottaminen on välttämätöntä myös sopimukseen liittyvistä tapahtumista, lainsäädännöstä ja sen täytäntöönpanosta, tutkimuksesta, koulutuksesta sekä kansainvälisestä kehityksestä vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen osalta. Lisäksi järjestettäväksi tulee mm. alueellisia tilaisuuksia ja kampanjoita. Näitä ja erilaisia koordinaatio- ja yhteistoimintatehtäviä varten tarvitaan ihmisoikeuskeskukseen *tiedottajan/viestintäkoordinaattorin* sekä *toimistosihteerin* virat.

Edellämainittujen henkilöstötarpeiden lisäksi velvoitteiden tehokas hoitaminen edellyttää myös toimintamäärärahojen lisäämistä Ihmisoikeuskeskukselle ja eduskunnan oikeusasiamiehen kanslialle. Yleissopimuksen ratifiointi ilman täytäntöönpanotoimien resurssointia käytännössä jättää ratifiointiin puolitiehen. Mm. laajoja informaatiokampanjoita, tiedotusta, tutkimusta ja sopimuksen täytäntöönpanon vaikutusten arviointia on mahdotonta tehdä ilman asianmukaisia voimavaroja.

Lopuksi

Ihmisoikeuskeskus ja kansallinen ihmisoikeusinstituutio kokonaisuudessaan toivovat, että hallitus sekä eduskunta ratifiointia käsitellessään huomioivat ylläolevat seikat ja osoittavat toiminnallaan ottavansa vammaisten henkilöiden oikeuksien täysimääräisen täytäntöönpanon vakavasti kaikilla osa-alueilla.

Ma. johtaja

Kristiina Kouros

Asiantuntija

Leena Leikas

Jakelu UM/OIK-40, EOA-kanslia